

Podzemni aerodrom Željava – Objekt 505

Hrvoje Grgić

U tijeku Domovinskog rata, prilikom evakuacije JNA iz Hrvatske, donesena je u tadašnjem vojnom vrhu (najvjerojatnije RV i PVO JNA), odluka o napuštanju i onesposobljavanju najčuvanije zračne baze u bivšoj državi – vojnog aerodroma Željava. Baza 117. avijacijskog puka, namijenjena isključivo vojnoj upotrebi, sastojala se od vojarnje gdje su bile smještene brojne jedinice kao logistička baza aerodromu, pet pista i podzemnog dijela ukopanog duboko u masiv Ličke Plješivice. Na njenom vrhu Gola Plješivica nalazili su se radarska postaja i radio relejno čvorište za potrebe ove vojne baze.

Nakon dislociranja eskadrila (124. i 125. lovačke avijacijske eskadrile i 352. izviđačko-avijacijske eskadrile) na neke aerodrome u Srbiju, odnošenja opreme i evakuacije vojnika i civila, zatrese su 16. svibnja 1992. u ranim jutarnjim satima Bihać i okolice detonacije od velike količine eksploziva i eksplozivnih naprava koje nisu mogle biti evakuirane. Planina se tresla od eksplozija, a danima je kuljao dim iz podzemnih instalacija, nadvisujući Ličku Plješivicu.

Za Hrvatsku ovaj aerodrom ima posebno značenje. S njega su pobjegli avionima MiG-21R Rudolf Perešin, pilot čija će sudbina biti vezana

za završne operacije oslobađanja zemlje, i Danijel Borović s MiG-21, vrhunski pilot koji je u Domovinskom ratu djelovao nakon Rudijeve pogibije kao zapovjednik Prve lovačke eskadrile.

Nekada građen kao centralna točka obrane zračnog prostora bivše države, kodnog imena »Klek«, ovaj je aerodrom postao polazište s kojeg su naoružani avioni djelovali po Hrvatskoj. Između ostalog, raketirali su TV toranj na Sljemenu i naposljetku Banske dvore te oborili helikopter europskih promatrača. Potom pušten stihiji, bio je poprište borbi vojsci Krajine s jedne strane i Armije BiH i HVO-a s druge. Po oslobođenju Bihaća, prestanku rata, ostaje na samoj granici Hrvatske i BiH, te je zbog stanja objekata, razrovanih poletno-sletnih staza i blizine granice proglašen vojno neperspektivnim objektom.

Danas »Rupe«, kako ovu lokaciju zovu i bivši i sadašnji stanovnici ovoga kraja, postupno otkrivaju svoje tajne znatiželjnicima i istraživačima umjetnih podzemnih objekata. Gradnja podzemnog dijela, nama najzanimljivija, počela je u 50-im godinama prošlog stoljeća po uzoru na švedsko ukopano sklonište za avione Save (koje je danas vrlo posjećen aeromuzej).

Hrvoje Grgić

Pogled s kontrolnog tornja na APRON 1 i plato na kojem je smješteno ukupno pet pista

Hrvoje Grgić

Na padinama Plješivice iznad podzemnog dijela aerodroma, kao bunker, izveden je kontrolni toranj

U tunelu 4 vidljiva je snaga eksplozije koja je urušila dio armiranobetonske cijevi tunela i otvorila unutrašnjost planine

Objekt 505 bio je kodni naziv ove gradnje koja je u vrijeme češke krize 1968. hitno predana vojsci, djelomice nedovršena. U četiri međusobno povezana tunela, široka 15.5 i visoka od 8 do 12 metara, bile su smještene tri eskadrile, dvije lovačke i jedna izviđačka, tada najsvremenijih mlaznih lovaca Mig-21.

Prilazni hodnici jezgri objekta izvedeni su u blagom radijusu i završavaju proširenjima – komorama koje smanjuju udarni val, a bočno su postavljena debela betonska vrata, otporna na atomski udar, koja se otvaraju elektromotorima (ulazi 1, 2 i 3) i hidraulikom (vrata na tunelu 4).

U samom objektu, u ekstenzijama, smješteni su generatori i transformatori (DIT 1 – ulaz 1 i DIT 2 – ulaz 3) koji u ratnim okolnostima ili režimu hermetizacije objekta proizvode električnu struju za potrebe fortifikacije.

Avioni su servisirani u tunelu/ekstenziji u nastavku ulaza 2, a priručno skladište municije i raketa također je bilo dostupno s ovog ulaznog tunela. Podzemna komora s tankovima goriva, smještena nasuprot električnoj centrali u tunelu 3, vezana je ukopanim cjevovodom s većim, 15 kilometara udaljenim, također podzemnim skladištem goriva Pokoj pored Bihaća. Zrak je

filtriran u klima komorama čije vertikale izbijaju visoko na oštroj padini Ličke Plješevice i otvori su im štice debelim betonskim armiranim odušnicima šatorasta oblika. Kontrolni toranj ovog aerodroma izveden je kao bunker na padini i do njega je iz objekta vodio lift.

Mozak fortifikacije je Zvijezda, bočna prostorija s opremom za elektronsko prisluškivanje i kontrolu svih sustava podzemnog dijela objekta, foto laboratorijem, učionicama za pilote, kuhinjom i kantinom (pristup iz tunela između ulaza 3 i 4).

Ovaj opis pruža samo djelomičan dojam veličine i složenosti objekta koji skupina istraživača sustavno posjećuje i istražuje već dvije godine. Mnoštvo fotografija kao i načelnu (interaktivnu, nepotpunu) shemu zainteresirani mogu vidjeti na www.zeljjava-lybi.com koju održavaju istraživači umjetnih speleoloških objekata.

Speleolozima je zanimljiv podatak da je od miniranja prilikom odlaska JNA popucala betonska oplata na pojedinim mjestima, tako da su se ponovno otvorile prirodne šupljine na koje su graditelji naišli tijekom gradnje. Baš te prirodne šupljine zainteresirale su speleologe pa su i oni počeli proučavati cijeli objekt radi mogućnosti

prodora u prirodno podzemlje. Međutim, ovakvo napušteno umjetno podzemlje krije i neke opasnosti. Jedna je od njih zatrovanost tla raznim uljima koja se još isparavaju. To se može naći i u drugim sličnim objektima, a posebno je uočljivo u ovome. Toksičnost tih ulja može biti štetna i za istraživače pa je radi daljnjih istraživanja odlučeno da se provjeri koliko je škodljiv boravak u takvom podzemlju.

U radnom vijeku ove fortifikacije bili su upotrebljavani različiti tipovi konzervansa, ulja za hidrauliku komandi i ulja za kočnice zrakoplova, ulja za kočnice električnih tegljača koji su vukli avione do parkirnih mjesta u tunelima, kao i ulja za transformatore.

Osim toga, otkriće podzemnog toka vode ispod objekta (tuneli su imali svoju hidroforansku stanicu za snabdijevanje vodom), koji možda ima vezu s obližnjim izvorom Klokotom u BiH, a koji daje pitku vodu Bihaću i okolici, bio je razlog da se u dogovoru s Institutom za medicinska istraživanja u Zagrebu više puta uzmu uzorci tla unutar i izvan objekta i predaju Institutu na analizu.

Željava underground airport – Object 505

During the Homeland war, when JNA (Yugoslav National Army) was evacuating from Croatia, the military decided to abandon and incapacitate the most heavily guarded air base in the former country – Željava military airport. Base of the 117th aviation corps, exclusively intended for military use, consisted of barracks which housed numerous units that served as the airport's logistics, five runways and the underground part that was built in deep into Lička Plješivica mountain – on the mountain top there was a radar station and a radio relay that served the airbase.

After the dislocation of the squadron (124th and 125th aviation squadron and 352nd scouting aviation squadron) to several airbases in Serbia, the removal of the equipment and evacuation of troops, the airbase was mined with explosives that couldn't be removed and Bihać and the surrounding area were shaken by detonations on May 16th 1992. For days, smoke came out of the underground instalations and hovered over Lička Plješivica.

A piece of information that speleologists find interesting is that, due to the mining of Željava, the concrete shell of the tunnels cracked in several places and revealed natural caverns that the builders came across during Željava construction. These caverns intrigued the speleologists and they started studying the object and looking for opportunities to enter its natural underground. However, this type of abandoned artificial underground has its dangers – like the fact that the soil is polluted by various oils, which is particularly noticeable inside the object. Toxicity of these oils can be harmful to the explorers, so before any explorations are undertaken, several soil samples have been collected for analysis.